

**EESTI LAMBA- JA
KITSEKASVATAJATE LIIT**

Aretustegevuse aastaaruanne

2016

MÄRJA 2017

Sisukord

Sisukord	1
1. Ülevaade ELKL aretustegevusest 2016. aasta aruandeperioodil.....	2
2. Eesti tumedapealise (ET) lambatõu aretustulemused 2016. aasta jõudluskontrolli aruandeperioodil.	6
2.1. ET lammaste aretuspulatsiooni jõudluskontrolli karjade keskmised näitajad 2016. aastal: ...	6
2.2. ET lammaste geneetiline hindamine. Suhtelised aretusväärtused.	7
3. Eesti valgepealise (EV) lambatõu aretustulemused 2016. aasta jõudluskontrolli aruandeperioodil.	10
3.1. EV lammaste aretuspulatsiooni jõudluskontrolli karjade keskmised näitajad 2016. aastal..	10
3.2. EV lammaste geneetiline hindamine. Suhtelised aretusväärtused.....	11
4. Lammaste hindamine.....	13
4.1. Hinnatud noorjäärade välimiku ja lihavormide osas.	13
5. Muutused aretuspulatsioonis, võrdlus 2015. aastaga.....	14
6. ET ja EV aretusprogrammide eesmärgid ning nende täitmine.	14
7. ELKL aretuseesmärgid aastaks 2017.....	15

1. Ülevaade ELKL aretustegevusest 2016. aasta aruandeperioodil.

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu (ELKL) aretustegevuse aastaaruande koostamisel on kasutatud Veterinaar- ja Toiduameti Avaliku teenuse standardit aretusühingute aastaaruande (aretustegevus) kohta. ELKL aretusala tegevus on toimunud kooskõlas Põllumajandusloomade aretuse seaduse, Euroopa Liidu aretusala õigusaktide ning vastavalt ELKL Eesti tumedapealise lambatõu (ET) ning Eesti valgepealise lambatõu (EV) aretusprogrammidele, mis on kinnitatud aastateks 2015-2021.

Aretusprogrammidest tulenevalt on ELKL poolt läbiviidud aretustöö eesmärgiks Eesti lambakasvatuse muutmine senisest tasuvamaks majandusharuks. Selle eesmärgi teostamiseks on võetud põhisuunaks lammaste lihajõudluse tõstmine ning viljakate, varavalmivate tallede kasvatamine, kellelt saadakse heade lihavormide ja kõrge lihaklassiga lihakehasid. Sealhulgas pööratakse senisest rohkem tähelepanu just tallede lihajõudluse suurenemisele ning sugujäärade ja põhikarja uttede kohastumisele nii intensiivtootmise kui mahekarjatamise oludega.

2016. a. aretusaruanne käsitleb aretustegevust, mis on seotud poegimisperiodiga alates 1. septembrist 2015 kestvusega kuni 31. august 2016 ning lammaste poegimisajaga otseselt mitte seotud tegevusi alates 1. jaanuarist 2016 kuni 31. detsember 2016.

Jõudluskontrolli elektroonilisse andmebaasi sisestasid 2016. aasta jooksul andmeid kokku 45 kasvatajat. Võrreldes kahe varasema aastaga oli 2016. aasta kasvatajate liikumise osas stabiilsem. Aasta jooksul lahkus jõudluskontrollist kaks karja, mõlemad lambakasvatuse tegevuse eesmärkide muutumisest lähtuvatel põhjustel. Uusi liitujaid sooviga ühineda ELKL jõudluskontrolliteenusega oli 8, kaks neist Eesti Tõulammaste Aretusühingu (ETLA) jõudluskontrollist tagasi tulijat.

Väga oluliseks märksõnaks Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu 2016. aasta jõudluskontrolli ja aretustegevuse valdkonnas oli uuele elektroonilisele andmebaasile Pässu 2.0 üleminek, mis sai alguse 2016. aasta algusest ning vältas kokkuvõtvalt kogu aasta kestel. Uued andmebaasi arendused ning vajalikud süsteemi parendamised jätkuvad 2017. aastal. Võrreldes varasema andmebaasiga on uus Pässu 2.0 kasutajasõbralikum, tänapäevasem ning mitmekülgsemate võimalustega.

Teiseks oluliseks 2016. aasta märksõnaks on kasvatajate soov tulla jõudluskontrolli uute tõugudega ning saada tegevusluba uute tõugude tõuraamatutele. See oli ka põhjuseks, miks mitmed kasvatajad, kelle karjas oli toimunud üleminek eesti valgepealise või eesti tumedapealise lambatõu kasvatamiselt uute tõugude (dorper, lley n jt) kasvatamisele, jätkasid nõ passiivse jõudluskontrolli tegijana ja kelle loomad kinnitatud aretusprogrammi puudumise tõttu ei saanud osaleda aretustoetuse taotlemisel.

Riigipoolsete regulatsioonidega fikseeritakse aretuspopulatsiooni suurus 1. detsembri seisuga. 01.12.2016 oli Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu lammaste jõudluskontrollikarjades 5167 eluslammast. 3545 lammast esitati põllumajandusloomade aretustoetuse saamiseks, mis on 21% rohkem eelmisel, 2015 aastal esitatud loomadest, neist 1352 olid eesti tumedapealist tõugu (tõutähis ET) koos parandajatõugudega (tõutähised SUF, GER) ja 2193 eesti valgepealist tõugu lambad (tõutähis – EV), koos parandajatõugudega (tõutähised TEX, DOR, NV). Ülejäänud 1622 lamba osas oli lünki jõudluskontrolliandmete kogumises või ei vastanud aretusprogrammi nõuetele lammaste veresus ja/või põlvnemisandmete kogumine. Lammaste mittevastavus aretusprogrammidega kehtestatud nõuetele on seletatav uute karjade tulekuga ja/või tagasi tulekuga ELKL jõudluskontrolli. Osa liitunud karjade loomadest pärines väljastpoolt senist aretussüsteemi ega olnud varem kaasatud ametliku jõudluskontrolli programmiga. Samas oli ka mitu jõudluskontrolli tagasi tulijat, kelle andmed olid varasemast küll jõudluskontrolli andmebaasis olemas, kes aga aasta viimases osas liitununa ei jõudnud oma andmeid jõudluskontrolli nõuetele vastavalt korrastada.

1. detsembri 2016 seisuga esitati aretustoetuse saamiseks kokku 2681 tõuraamatusse kantud lammast, neist 994 olid kantud eesti tumedapealise lambatõu tõuraamatusse ja 1687 eesti valgepealise lambatõu tõuraamatusse. Jõudluskontrollialuseid lambaid esitati aretustoetuse saamiseks kokku 3545, neist 1352 lambale tehakse jõudluskontrolli eesti tumedapealise aretusprogrammi ja 2193 lambale eesti valgepealise aretusprogrammi alusel.

Käesolev aretusaruanne annab ülevaate aretustulemustest 32 karjas, kust kogutud andmed vastasid aretusprogrammides esitatud nõuetele, neist 9 eesti tumedapealist lambatõugu ja 21 eesti valgepealist lambatõugu kasvatavat karja ning kahes karjas kasvatatakse mõlemat tõugu lambaid. Ülevaade aretuslammaste jaotumisest karjade vahel on esitatud tabelis 1. Karjad on jagatud suurusgruppidesse põhikarja uttede arvu alusel. Jõudluskontrolli läbiviivates farmides on sarnaselt eelmisele aastale vähenenud väikeste karjade osakaal. Suurem osa nii ET kui ka EV populatsiooni lammastest (vastavalt 78% ja 64%) kasvab karjades, kus sama tõugu põhikarja uttesid on üle 100 (Tabel 1).

Tabel 1. Jõudluskontrollialuste lammaste jaotumine aretusgruppidesse seisuga 1. dets. 2016.

Eesti tumedapealised karjad (ET)			Eesti valgepealised karjad (EV)		
ET põhikarja suurus	Karjade arv	% populatsiooni lammastest	EV põhikarja suurus	Karjade arv	% populatsiooni lammastest
Kuni 50 ET põhikarja utte	6	13%	Kuni 50 EV põhikarja utte	10	12%
50 kuni 100 ET põhikarja utte	2	10%	50 kuni 100 EV põhikarja utte	7	24%
Üle 100 ET põhikarja ute	6	78%	Üle 100 EV põhikarja ute	7	64%

Kasvatajatest jätkasid ELKL-s aktiivse jõudluskontrolli läbiviimist Alo Sinimäe, Arvo Sulengo Kuivamäe talu, Ell Sellis, Kaasiku talu OÜ, Kaire Veskilt, Karupüksid OÜ, Laire Käis, Latika talu OÜ, Sireli talu, Leonid Kirss Karroma talu, Lepatuka talu OÜ, Liidia Kängsepp Krimmi talu, Maa-investeeringud OÜ, Maatar OÜ, Manni OÜ, Marju Mets (Villems) FIE, Murese talu OÜ, Märt Kahu, Otimäe talu OÜ, OÜ Forest Haldus, OÜ Utemaa, Peldamäe talu OÜ, Priidu Veersalu FIE, Tsura talu OÜ, Urmas Aava ja Võima Rancho OÜ.

Jõudluskontrolli lõpetasid Leedritalu OÜ ja Maasikmäe Linnu talu.

ELKL jõudluskontrolliga liitusid (või taasliitusid) kasvatajate Hugo Vaino, Jüri Pärnati, Kristi-Liis Koppeli, Kurt Otto Christeni, Maheait OÜ, Rehekivi OÜ, Sarve-Aksli OÜ ja Tennovaino OÜ karjad.

Pärast vahepealset pausi jätkasid jõudluskontrolliga Saaremaa Ökoküla AS ja Tiit Järv FIE.

Noorjäärased hinnati lähtudes aretusprogrammidega kehtestatud nõuetest üheksas karjas kokku 61 looma.

Talleregistrisse kanti andmed 2622 elusalt sündinud talle kohta.

PrP genotüüp määrati 23 lambal - neljal utel ja üheksateistkümmel jääril. Uuritud loomadel tuvastati vaid gruppi R1. Genotüübi määramise aktiivsust pärssis mingil määral kindlasti rahalise toetuse puudumine.

Vahemikus 01.01.2016 kuni 31.12.2016 müüdi 662 lammast.

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit (varasema nimega Eesti Lambakasvatajate Selts) väljastas põlvnemistunnistused või nende koopia 202 lambale, mis on 31% suguloomaks müüdnud lammaste arvust.

Jõudluskontrolli perioodil saadi järglasi 60 jääralt, neist ET populatsioonis 20 jääralt ja EV populatsioonis 40 jääralt.

2016.a. arutati lammaste andmebaasi lisandunud poegimisandmete ja kaalumisanndmete alusel lammaste suhteline aretusväärtus (SAV) viljakusele ja tallede kasvukiirusele. Hindamisel kasutatakse viljakuse informatsioonina alates 01.01.2004.a. sündinud ja vähemalt 10 kuu vanuselt esmakordselt

poeginud uttede poegimisandmeid ning kasvukiiruse informatsioonina alates 01.01.2005.a. salvestatud lammaste kaalumise andmeid. SAV hindamine toimus uuest aretuse andmebaasist lähtuvalt erandkorras ühe korra aastas 1. detsembriks andmebaasi salvestatud jõudluskontrolliandmete alusel. Hindamistulemused arvutatakse kõikidele hindamises osalenud lammastele, avaldatakse nendest ainult statistiliselt usaldusväärsed (statistiline usaldusväärsus on üle 50%). Geneetilise hindamise värskemad tulemused on esitatud lambatõugude aretustulemuste juures ja käesoleva aruande lisades. Edaspidi toimub aretusväärtuse arvutamine 3 korda aastas: 15. juuliks, 05. septembriks ja 05. oktoobriks andmebaasi salvestatud jõudluskontrolliandmete alusel ning tulemused tehakse kasvatajale kättesaadavaks andmebaasis Pässu 2.0.

2. Eesti tumedapealise (ET) lambatõu aretustulemused 2016. aasta jõudluskontrolli aruandeperioodil.

Eesti tumedapealise lambatõu aretuse eesmärgiks aastal 2016 oli muuta ET tõugu lammaste kasvatamine tasuvamaks ja atraktiivsemaks majandusharuks, mis lähtub kohalikest traditsioonidest ja olustikust. Eesmärgi täitmiseks on vajalik:

- 1) tallede lihajõudluse suurendamine
- 2) lammaste aretamine parema kohastumise suunas (vastupidavuse ja emaomaduste parandamine)
 - a. suur- ja intensiivtootmisse
 - b. mahetootmisse
- 3) jõudluskontrollis olevate lammaste osakaalu suurendamine populatsioonis.

Eestis on saanud tavaks hinnata lammaste aretuspopulatsiooni suurust 1. detsembri seisuga. Aruandeaastal oli eesti tumedapealise lambatõu aretuspopulatsiooni suuruseks 2126 lammast, aretusprogrammi nõuetele vastavas jõudluskontrollis oli 1352 lammast.

Seisuga 01.12.16. a. esitas nõuetele vastavaid jõudluskontrolliandmeid liidule 11 kasvatajat. Nende karjades oli eesti tumedapealiste lammaste tõuraamatusse (ET tõuraamatusse) kantud 994 lammast.

2.1. ET lammaste aretuspopulatsiooni jõudluskontrolli karjade keskmised näitajad 2016. aastal:

ET jääraga paarituses olevate uttede arv – 953.

Farmide paaritusregistrite andmetel paaritati ettevõttes keskmiselt 95 ET utte. See arv tõusis võrreldes eelnenud 2015. aastaga 29 ute võrra. Suurim ühes ettevõttes paaritusse läinud uttede arv oli 145 ja väikseim 15. Suurim ühes ettevõttes paaritusse läinud uttede arv tõusis 2 ute võrra ning väikseim ühes ettevõttes paaritusse läinud uttede arv tõusis 3 võrra.

Talleregistritesse kantud andmete kohaselt poegis 713 ET või ET parandajatõugu jääraga paaritatud utte. (Tulemused ka „Tabel 2“-s)

Kõige halvemini tiinestusid sel aastal üle 100 loomaga karjade uted (78%). Väikestes karjades oli tiinestuvus 87% ja keskmistes 88%. Kõige madalam tiinestumise protsent karjas oli 71%, kõige kõrgem 97%. Kokku tiinestus 83% paarituses olnud uttedest. See on 2015. a võrreldes madalam.

Uttede viljakus oli keskmiselt 1,6 talle/poeginud ute kohta, mis on sama hea kui 2015. aastal

Talleregistrisse esitati andmed 1123 sündinud talle kohta. Nendest elusana sündes sisestati 1044 talle kohta ehk 93%, mis on hea näitaja kogu populatsioonis. Elusalt sündinud tallede protsent halvenes võrreldes 2015. aastaga. Populatsiooni kõrgeim karja viljakuse näitaja oli 1,8 ja madalaim 1,2 talle poeginud ute kohta. Uttede viljakus oli parem väikese suurusega (kuni 50 PK) karjas – 1,8 sündinud talle poeginud ute kohta. Elustallesid (talled, kes on vanemad kui 2 kuud) kasvas üles populatsiooni keskmisena 1,5. Madalaim näitaja oli 1,2 ning kõrgeim 1,9.

Tallede 100 päeva mass.

Talled kaalutakse 90–150 päeva vanuses ning programm arvutab sünniaja ja kaalumise kuupäeva järgi korrigeeritud 100 päeva massi. ET lammaste jõudluskontrolli karjades oli ühe karja tallede 100 päeva masside kõige väiksem tulemus 10,7 kg ja kõige rohkem 48,1 kg. 2015/2016 poegimisperioodil sündinud ET tallede keskmine 100p mass oli 29,8 kg, mis võrreldes eelneva aastaga on 3,8kg rohkem

818 ET talle kohta esitati 2015. aastal niisugused kaaluandmed, mille põhjal oli 100 päeva massi määramine võimalik. Vaadates, kuidas on muutunud tallede miinimum ja maksimum kaalud, siis saab neist järeldada, et kasvatajad on hakanud oma loomi hoolikamalt kaaluma ning andmete kogumine on muutunud täpsemaks. Kogutakse ja salvestatakse ka väga väikeste tallede andmed.

Tallede ööpäevane keskmine juurdekasv karjas oli 217 g (minimaalselt ühe karja keskmisena 69 g/ööpäevas ja maksimaalsena 413 g/ööpäevas). 2015 aastal oli kõikide karjade keskmine ööpäevane kaaluuive 215g.

2.2. ET lammaste geneetiline hindamine. Suhtelised aretusväärtused.

2016. aastal jätkatakse aretustegevuse aruandes informatsiooni väljastamist kasvatajatele aretuspopulatsiooni lammaste suhteliste aretusväärtuste kohta, millega alustati 2014. aastal. Varasematel aastatel sai jõudluskontrolliandmete koguja tagasisidet vaid oma karja lammaste suhteliste aretusväärtuste ja tallede põlvnemisindeksite kohta.

Tõuraamatusse on kantud keskmiselt 74% jõudluskontrollikarja lammastest (minimaalselt 0%, maksimaalselt 100%).

Suhteline aretusväärtus kasvukiirusele (aretustunnusele „100 päeva mass“) on üle 110 ning usaldusväärsus üle 50% 235 elusloomal. See on 17% aretuspopulatsiooni suurusel. Neist loomadest 81% on tõuraamatu numbriga.

Suhteline aretusväärtus viljakusele (aretustunnusele „elusalt sündinud tallede arv“) on üle 110 ning usaldusväärsus üle 50% on ühel ET elusloomal.

Suhteline aretusväärtus tallede kasvukiirusele (aretustunnusele „100 päeva mass“) on EV lammastel kõrgem kui suhteline aretusväärtus viljakusele (aretustunnusele „elusalt sündinud tallede arv“).

Ülevaate kõrge suhtelise aretusväärtusega loomadest on manusena lisatud „ET uted kõrge suhtelise aretusväärtusega viljakusele“, „ET uted kõrge suhtelise aretusväärtusega kasvukiirusele“ ja „ET jäärad kõrge suhtelise aretusväärtusega kasvukiirusele“ ja „ET jäärad kõrge suhtelise aretusväärtusega viljakusele“.

Tabel 2. Eesti tumedapealise (ET) lambatõu aretustulemused aastal 2016. *

ET karja suurus ja ET tõuraamatusse kantud lammaste arv seisuga 01.12.16. Paaritus- ja talleregistri andmed poegimisperioodi 01.09.15–31.08.16 kohta.

Loomade arv karjas	Paaritus ET jääraga (uttetid)	Neist poeginud	Poegijate %	Tallesid kokku	Elusalt	Elustallede %	Poeginud ute kohta tallesid			Keskmine 100p mass ööp)	Massiive (g/
							Kokku	Elus			
0-50	15	13	87	23	21	91	1,8	1,6		31,6	263
51-100	366	322	88	501	457	91	1,6	1,4		27,5	232
101-...	496	389	78	599	582	97	1,5	1,5		25,3	207
MAX	145	109	97	170	167		1,8	1,7		48,1	413
MIN	15	13	71	23	21		1,2	1,1		10,7	69

* Tabeli koostamisel on võetud arvesse ainult need karjad, kelle kohta olid olemas kõik vajalikud andmed

3. Eesti valgepealise (EV) lambatõu aretustulemused 2016. aasta jõudluskontrolli aruandeperioodil.

Eesti valgepealise lambatõu aretuse eesmärgiks aastal 2016 oli muuta EV tõugu lammaste kasvatamine tasuvamaks ja atraktiivsemaks majandusharuks mis lähtub kohalikest traditsioonidest ja olustikust. Eesmärgi täitmiseks on vajalik:

- 1) tallede lihajõudluse suurendamine;
- 2) lammaste aretamine parema kohastumise suunas (vastupidavuse ja emaomaduste parandamine);
 - a. suur- ja intensiivtootmisse
 - b. mahetootmisse
- 3) jõudluskontrollis olevate lammaste osakaalu suurendamine populatsioonis.

1. detsembril 2016. aastal oli eesti valgepealise lambatõu aretuspopulatsiooni suuruseks 2340 lammast. Jõudluskontrolliandmeid on esitatud 1864 lamba kohta.

Seisuga 01.12.16.a. viidi jõudluskontrolli läbi 24 EV lammaste karjas milles tõuraamatusse kuulus 1687 lammast.

Oli üks kasvataja, kelle paaritusandmeid ei olnud võimalik kasutada, kuna ilvese tõttu läksid paaritusrühmad segi ning seega ei olnud võimalik määrata tallede isasid.

3.1. EV lammaste aretuspopulatsiooni jõudluskontrolli karjade keskmised näitajad 2016. aastal

EV jääraga paarituses olnud uttede arv – 1173.

Ühe paaritusgrupi suurus oli keskmiselt 29 utte. Kõige suurem paaritusrühm oli 67 utte ja kõige väiksem 2 utte rühmas. Suurim paaritatud uttede arv ühes karjas oli 301 ja väikseim 5. Eelmisel perioodil oli samad näitajad vastavalt 198 ja 13.

Talleregistrisse kantud andmete kohaselt poegis 951 EV või EV parandajatõugu jääraga paaritatud utte (Tulemused on karjasuuruste kaupa „Tabel 3“-s)

Keskmiselt oli poegijate suhtarv paaritusgrupi moodustanud uttedega 81%. Tiinestuvus oli madalam suurtes karjades, olles seal keskmiselt 72%.

Uttele viljakus oli keskmiselt 1,5 talle/poeginud ute kohta.

Talleregistrisse esitati andmed 1489 sündinud talle kohta. Nendest elusana sündinuna sisestati 1402 talle ehk 94 %, mis on stabiilne näitaja kogu populatsioonis. Elusalt sündinud tallede protsent oli aastal 2015 2% võrra madalam (olles 92%). Populatsiooni kõrgeim karja viljakuse näitaja on 2,0 ja madalaim 0,4 talle poeginud ute kohta. Uttele viljakus on parem suurtes (100 ja enam PK utte) karjades, olles 1,7 talle ute kohta.

Tallede 100 päeva mass.

Talled kaalutakse 90–150 päeva vanuses ning programm arvutab sünniaja ja kaalumise kuupäeva järgi korrigeeritud 100 päeva massi. EV lammaste jõudluskontrolli karjades oli ühe karja tallede 100 päeva masside kõige väiksem tulemus 3,5 kg ja kõige suurem 52 kg. Talled kasvasid kiiremini üles väikestes (alla 50 PK) suurusega karjades. Tallede 100 päeva mass selles karjagrupis on keskmiselt 26,6 kg. Kogu EV aretuspopulatsiooni keskmine on 26 kg mis on eelmise aastaga võrreldes 1 kg võrra vähem, kuid sama, mis 2014. aastal.

1034 EV talle kohta esitati 2016. aastal niisugused kaaluandmed, mille põhjal oli 100 päeva massi määramine võimalik. See moodustab jõudluskontrolli karjades 71% EV populatsiooni elusatest, kaalumiseks sobilikku vanusesse (90 – 150 päeva) jõudnud talledest.

Tallede ööpäevane keskmine juurdekasv karjas oli keskmisena 220 g (minimaalselt ühe karja keskmisena 0 g/ööpäevas ja maksimaalsena 435 g/ööpäevas). Selline suur kõikumine miinimumi ja maksimumi vahel annab kindlust, et kasvatajad edastavad oma tallede kohta korrektseid andmeid ning seda tõesemad on saadud statistilised tulemused.

3.2. EV lammaste geneetiline hindamine. Suhtelised aretusväärtused.

2016. aastal jätkame aretustegevuse aruandes informatsiooni väljastamist kasvatajatele aretuspopulatsiooni lammaste suhteliste aretusväärtuste kohta, millega alustasime 2014 aastal. Varasematel aastatel sai jõudluskontrolliandmete koguja tagasisidet vaid oma karja lammaste suhteliste aretusväärtuste ja tallede põlvnemisindeksite kohta.

Suhteline aretusväärtus kasvukiirusele (aretustunnusele „100 päeva mass“) on üle 110 ning usaldusväärsus üle 50% 402 elusloomal. See on 18% aretuspopulatsiooni suurusest. Neist loomadest 92% on tõuraamatu numbriga.

Suhteline aretusväärtus viljakusele (aretustunnusele „elusalt sündinud tallede arv“) on üle 110 ning usaldusväärsus üle 50% on ühel EV elusloomal.

Suhteline aretusväärtus tallede kasvukiirusele (aretustunnusele „100 päeva mass“) on EV lammastel kõrgem kui suhteline aretusväärtus viljakusele (aretustunnusele „elusalt sündinud tallede arv“).

Ülevaate kõrge suhtelise aretusväärtusega loomadest on manusena lisatud „EV uted kõrge suhtelise aretusväärtusega viljakusele“, „EV jäärad kõrge suhtelise aretusväärtusega viljakusele“, „EV uted kõrge suhtelise aretusväärtusega kasvukiirusele“ ja „EV jäärad kõrge suhtelise aretusväärtusega kasvukiirusele“.

Tabel 3. Eesti valgepealise (EV) lambatõu aretustulemused aastal 2016. *

EV karja suurus ja EV tõuraamatusse kantud lammaste arv seisuga 01.12.16. Paaritus- ja talleregistri andmed poegimisperioodi 01.09.15–31.08.16 kohta.

Lühendite selgitused: „EV“ eesti valgepealine

Loomade arv karjas	Paaritus EV jääraga (uttesid)	Neist poeginud	Poegijate %	Tallesid kokku	Elusalt	Elustallede %	Poeginud ute kohta tallesid			Keskmine 100p mass ööp)	Massi-iive (g/
							Kokku	Elus			
0-50	228	198	87	303	282	93	1,5	1,4		26,6	273
51-100	351	300	85	405	393	97	1,4	1,3		25,6	216,5
101-...	699	502	72	845	792	94	1,7	1,6		26,3	219
MAX	301	256	67	437	408	100	2	1,9		35,5	182
MIN	20	14	96	5	5	38	0,4	0,3		22,4	315

**Tabeli koostamisel on võetud arvesse ainult need karjad, kelle kohta olid olemas kõik vajalikud andmed*

4. Lammaste hindamine.

4.1. Hinnatud noorjäärad välimiku ja lihavormide osas.

Perioodil 01.01.16 – 31.12.16 hinnati kõikides ELKL jõudluskontrollis osalevates karjades kokku 61 jäära, kellest nõuetele vastas 57. Hindamist teostati 9 karjas.

ET lambatõu ja tema komponenttõugu noorjäärdest hinnati nõuetele vastavaks 22 looma.

EV lambatõu ja tema komponenttõugu noorjäärdest hinnati nõuetele vastavaks 38 looma.

Hinnati ka 1 ristandjäär (veresus BTX 50% TEX 37% EV 13%)

Kokku vastas EV ja ET karjades nõuetele 93% hinnatud noorjäärdest. Jäärade hindamisest jõudluskontrolli karjades tõugude lõikes annab ülevaate Tabel 2

Tabel 2. Hinnatud noorjäärad tõugude kaupa.

Tõug	Aretaja nimi	Aeg	Hinnatud
ET	Sireli Talu	09.09.2016	2
ET	Priidu Veersalu	17.08.2016	10
ET	Karupüksid OÜ	08.04.2016	3
ET	Laire Käis	07.09.2016	5
ET	Kokku		20
EV	Maatar OÜ	15.07.2016	8
EV	Tsura Talu OÜ	21.07.2016	7
EV	Rehekivi OÜ	09.08.2016	4
EV	Kokku		19
SUF	Leonid Kirss	21.06.2016	1
SUF	Sireli talu	09.09.2016	1
SUF	Kokku		2
TEX	Tsura Talu OÜ	21.07.2016	6
TEX	Rehekivi OÜ	09.08.2016	8
TEX	Ell Sellis	21.07.2016	2
TEX	Kokku		16
DOR	Rehekivi OÜ	09.08.2016	3
DOR	Kokku		3
RIS	Ell Sellis	21.07.2016	1
RIS	Kokku		1

5. Muutused aretuspopulatsioonis, võrdlus 2015. aastaga.

2016 aastal suuri muutusi ELKL jõudluskontrolli karjade hulgas erinevalt 2015. aastast ei toimunud. ELKL jõudluskontrollist lahkus kokku 2 karja, ning liitus 8 uut. Aretuses olevate loomade arv on 2011. aasta andmetega võrreldes pidevalt tõusnud. Osade liitunud ja/või taasliitunud karjade andmed vajavad aretuse andmebaasis veel täiendamist.

2016. aasta aretustegevuse olulisteks märksõnadeks on aretajate ringi laienemine ning andmete kogumine lisaks tõuraamatu A- ja B-osadele ka R-ossa. Sellesse ossa kuuluvad loomad, kelle veresus on vähemalt 50% osas vastavat tõugu ning kelle kohta on aretusprogrammi nõuetest lähtuvalt kogutud jõudlusandmed. Lisaks peab nende välimik vastama aretusprogrammis nõutule. R-osa andmete kogumise üheks oluliseks eesmärgiks on saada infot, millised uued tõud võiksid sobida EV või ET parandajatõugudeks ning vastavalt sellele on alus teha tulevikus ettepanekuid ennast juba positiivselt tõestanud tõugude lisamiseks EV või ET parandajatõuks.

6. ET ja EV aretusprogrammide eesmärgid ning nende täitmine.

Heaks tulemuseks võib lugeda poeginud uttede suuremat osakaalu võrreldes 2015. aastaga ning seda kõikides karjagruppides. Tallede keskmised 100 päeva massid ning ööpäevased massiibed on ET seas veidi tõusnud eelmise aastaga võrreldes, EV seas aga veidi langenud. Mõlema aretusprogrammi prioriteedid on järgmised:

- 1) Lammaste aretamine parema kohastumise suunas (vastupidavuse ja emaomaduste parandamine), sobivate tõuloomade pakkumine nii väike-, suur- kui mahetootjale.
- 2) Tallede lihakuse suurendamine.
- 3) Jõudluskontrollis osalevate loomade arvu suurendamine kogu populatsioonis.

Eesti tumedapealise lambatõu osas on suudetud antud eesmärgid ka saavutada. Eesti valgepealise lambatõu puhul on tallede 100-päeva masside osas kerge tagasiliikumine. See võib olla tingitud 2016. aasta keerulisest kevadest, kus karjade väljalaskmise periood oli äärmiselt kuiv ning rohi ei kasvanud. See aga pärssis tallede juurdekasvu. Teisest küljest oleks aga võib-olla lahenduseks uute parandajatõugude sissetoomine aretusprogrammidesse. Selles osas kogutakse rohkem andmeid ja infot järgmiste aastate aruannetes.

7. ELKL aretuseesmärgid aastaks 2017.

2017. aasta aretustegevuses järgitakse jätkuvalt ET ja ET lambatõu aretusprogrammidega seatud prioriteete. Eesmärkide jätkusuutlikumaks täitmiseks soovitakse jätkata andmete kogumist tõuraamatute R-osasse eesmärgiga lihtsustada ja paremini analüüsida uute parandajatõugude kasutuselevõtu põhjendatust.

Lisaks on 2017. aastaks planeeritud aretustegevuses oluliseks märksõnaks uute aretusprogrammide registreerimine Veterinaar- ja Toiduametis. Uutele tõugudele tunnustuse saamise eesmärgiks on muuta lambakasvatus Eesti oludes tasuvamaks ja atraktiivsemaks majandusharuks ning luua mitmekesisemad võimalused tõuloomade ekspordiks.

Aruande koostas:

/allkirjastatud digitaalselt/

Katrin Tähepõld
ELKL aretustöö koordinaator
30.06.2017